ئاگاتا کریستیی و عیراق…
ئەردەڵان عەبدوڵڵا

ئاگاتا کریستی یەکێکە لە ڕۆماننووسە ناودارەکانی بەریتانیا و جیهان، لە ساڵی 1890 لە باشووری بەریتانیا لەدایک بووە و لە ساڵی 1976 کۆچی دواییکردووە. ئەو بە دایکی ڕۆمانی پۆلیسی دادەنرێت و خاوەنی 66 ڕۆمانی پۆلیسییە و 14 کۆمەڵە چیرۆکی بڵاوکردۆتەوە، بۆ زۆربەی زمانەکانی جیهانی کارەکانی وەرگێڕاوەو لە تەواوی جیهاندا کتێبەکانی ژمارەی پێوانەییان تێپەڕاندووە سەرو 2 ملیارد نوسخە لە کتێبەکانی چاپ و بڵاوکراونەتەوە، بەمشێوەیەش دەبێتە یەکەمین نووسەری جیهان لەڕووی چاپ و بڵاوکردنەوەی کتێبەکان.

ئاگاتا کریستیی و عیراق

ئەوەی مایەی سەرنجە ئەم ژنە ڕۆماننووسە بەریتانییە پەیوەندییەکی ئێجگار تایبەتی هەبووە لەگەڵ خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بە گشتیی و عیراق بەتایبەتی. لەرێ دووەم مێردی دەناسێت و لەرێشەوە یەکێک لە چیرۆکە خۆشەویستییەکانی دەستپێدەکات. ئاگاتا کریستی لە ژیانیدا دوو ڕۆمانی لەبارەی عیراقەوە نووسیوە، یەکەمیان بەناونیشانی تاوانێک لە میزۆپۆتامیا Murder in Mesopotamia کە لە ساڵی 1936 دا بڵاویکردۆتەوە، یەکێکە لە ڕۆمانە ناسراوەکانی لە جیهاندا و کراویشە بە فیلم. زۆرجاریش ئەم ڕۆمانە بە ناونیشانی " تاوانێک لە عیراق" وەرگێڕاوە بۆ زمانی عەرەبی. دووەمین ڕۆمانیشی بەناونیشانی دیدارێک لە بەغداد They Came to Baghdad کە لە ساڵی 1951 دا بڵاویکردۆتەوە، ئەمیش یەکێکە لە ڕۆمانە جوانەکانیی.

پەیوەندی شەخسی

ئاگاتا کریستیی پەیوەندییەکی تایبەتی بە عیراقەوە هەبووە. ساڵی 1928 لە مێردی یەکەمی جیا دەبێتەوە، پاشان ساڵی 1929 سەردانی عیراق دەکات و دەچێتە ناوچەی ئوری مێژوویی، کەلەو کاتەدا لەلایەن شوێنەوارناسی بەریتانیا لیۆنارد ویلی سەرپەرشتی دەکرێت. لەو ماوەیە لەوێ دەبێت، لیۆنارد ویلی داوا لە ماکس مالوان شوێنەوارناس دەکات، کە هاوڕێیەتی ئاگاتا کریستی بکات و شوێنە گرنگەکانی عیراقی پێ بناسێت، لەرێشەوە چیرۆکێکی خۆشەویستی لە نێوان کریستیی ئەم شوێنەوارناسەدا پەیدا دەبێت. پاشان ساڵی 1930 ماکس مالوان دەچێتە لەندەن و ئاگا کریستی دەخوازێت. پاشان لەگەڵ مێردە نوێکەیدا دەگەڕێتەوە بۆ عیراق و زۆر شوێنی ئەم وڵاتە

دەبینێت و هەر لە باشوورەوە بە باکوور، ماوەیەکی زۆریش لە دەوروو بەری شاری موسڵ دەمێنێتەوە.
پاشان ساڵی 1931 و 1932 دەستدەکرێت بە پشکنین بەدوای شوێنەواری عیراق لە شاری موسڵ، لەوکاتەدا ئاگاتا کریستی لەگەڵ مێردەکەی دەبێت و هاوکاری دەکات و زۆرجار پارچە شوێنەوارەکان پاک دەکاتەوە یان فۆتۆیان دەگرێت. پاشان دووبارە ساڵی 1933 و 1934 دێتەوە عیراق، ماوەیەکی زۆریش لەگەڵ مێردەکەی دەبێت لەناوچەی " تل عربجیة" . پاشان ساڵی 1947 ماکس مالوانی مێردی دەبێتە بەرێوەبەری قوتابخانەی بەریتانی بۆ شوێنەوار لە عیراق، کە سەرپەرشتی هەموو تیمەکانی گەڕان و پشکنین بەدوای شوێنەواری عیراق دەکات، بەتایبەتی هەڵمەتی پشکنین بەدوای شوێنەواری ناوچەی نەمورد کە لە ساڵی 1948 ەوە تاوەکو 1958 ی خایاند.
ئەم پەیوەندییە رۆحییە، کاری کردۆتە سەر ئەم ژنە، دەتوانم بڵێم کاریگەرییەکی باشی هەبووە، بۆیە توانیویەتی دوو رۆمانی جوان بەناوی عیراقەوە بنووسێت.

رۆمانی تاوانێک لە عیراق

لەماوەی پێشوودا چاوم کەوت بە رۆمانی " تاوانێک لە عیراق" کە بەزمانی عەرەبی خوێندمەوە، لێرەدا پێمخۆشە کورتەیەک لەبارەی ئەم رۆمانەوە بنووسم، هەرچەندە تەواوی کەسایەتی ناو رۆمانەکە ئەوروپیی و ئەمریکین بەڵام لە هەندێک شوێندا تێڕوانینی خۆی لەبارەی گەل و وڵاتی عیراقەوە دەربڕیوە.

کورتەی رۆمانەکە

ئامی لیتەران سیستەرێکی بەریتانییە کە لە بەغدا کار دەکات، پاشان لەسەر داوای دکتۆر ئیریک لایدنەر کە شوێنەوارناسێکی سویدیە، لە ناوچەی موسڵ کار دەکات و بەدوای شوێنەوارەکانی عیراقدا دەگەڕێت.
ژنەکەی "لویز" بەدەست کەمەڵێک کێشەی دەروونییەوە دەناڵێنێت، بۆیەدا داوا لە ئامی دەکات کە بێت ئاگاداری لویزی ژنی بێت. لویز پێش 15 ساڵ شووی بە پیاوێکی ئەڵمانی کردووە بەناوی فریدریک بۆسنەر، ئەم پیاوە لە کاتی جەنگی یەکەمی جیهانیدا لە ئەمریکا ژیاوە و لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا کاریکردووە، بەڵام پاشان ئاشکرا دەبێت کە سیخوری بۆ دەزگای هەواڵگری ئەڵمانیا دەکات، بۆیە دەستگیر دەکرێت و سزای لەسێدارەدانی بۆ دەردەچێت و وەکو خائین حسابی بۆ دەکرێت. بەڵام بۆسنەر لە زیندان رادەکات و پاشان لە رووداوی نێوان دوو شەمەندەفەردا، لاشەیەک دەدۆزنەوە و کە ناسانەمەکی ئەوی لەسەرە.

لویز لەماوەی ئەو چەند ساڵەی پێشوودا هەمیشە نامەی هەڕەشە ئامێزی لەلایەن کەسێکی نەناسراوەوە پێدەگات، ئەو کەسە هەڕەشەی ئەوەی لێدەکات، ئەگەر شوو بکات، ئەوا دەیکوژێت. ئەمەش لویز تووشی حاڵەتێکی دەروونی خراپ دەکات. بەڵام پێش دوو ساڵ شوو دەکات بەم شوێنەوارناسە سویدییە، لەوکاتەوە ئیتر نامە هەڕەشە ئامێزەکان نەماون، بەڵام ماوەیەکە دووبارە ئەو نامانەی بەدەست دەگاتەوە.

پاش هاتنی ئامی بۆ هەفتەیەک لویز دەکوژرێت، ئەمەش بەهۆی بەکارهێنانی پارچەیەک بەردی گەورەی مێژووییەوە، ئەم کوشتنەش دەبێتە لوغز و نهێنییەکی گەورە و تەواوی ئەو کەسانەی دەوروبەری لویز هەن تاوانبار دەکرێن یان گومانیان دەخرێتە سەر.

بەڵام پاشان لەلایەن پزیشکی توێکارییەوە ” دکتۆر رایلی ” کاتەکەی کوشتنەکە دیاری دەکرێت، لەهەمووشی گرنگتر لەوکاتەدا کەمیساری ناوداری بەلجیکی ” هیرکیول بوارو ” لە عیراق دەبێت، کە هاوڕێی دکتۆر ” رایلی ” یە. جێگەی ئاماژەیە ئەم کەمیسارە لە زۆربەی ڕۆمانەکانی ئاگاتا کریستیدا بوونی هەیە. بوارو دەستدەکات بە پشکنین و لێکۆڵینەوەو دواتریش دەتوانێت تاوانبارەکە بدۆزێتەوە.

سەرەتای گومانەکان بەو شێوەیە دەستپێدەکات، کاتێک مەدام جۆنسۆن کە هاوکاری دکتۆر لایندەرە ، دەڵێت ئەو شەوەی کە تاوانەکەی تێدا ئەنجام درا ، من گوێم لە دەنگی هاوارێک بوو لە ژوورەکەی لویز، ئەمەش دەبێتە سەرەداوێکی گرنگ بۆ دۆزینەوەی تاوانبارەکە. بەڵام لە پاش ئەوەی مەراسیمی بەخاک سپاردنی لویز تەواو دەکرێت، بە شێوەکەی جۆنسۆنیش دەکوژرێت. ئەمەش لەڕێگەی ژەهراویکردنییەوە لەڕێگەی گۆزەی ئاوەکەیەوە. بەڵام ئەو شەوە ئامی گوێی لە دەنگی جۆنسۆن دەبێت، کە هاوارا دەکات: پەنجەرەکە پەنجەرەکە.واتە کەسێک لە پەنجەرەکەوە هاتۆتە ژوورەوە ئەمی ژەهراویخوارد کردووە.

لێرەوە ئامی زۆر دەترسێت بەڵام کەمیسار بوارو ئارامی دەکاتەوەو دەستدەکات بە پشکنین و دواجار تاوانباری سەرەکی دەدۆزێتەوە کە ئەویش مێردەکەی لویزە. بۆسنەری مێردی پێشووی، لەکاتی ڕووداوەکانی شەمەندەفەرەکە لەناو ڤارگۆنەکەدا ناسنامەی شوێنەوارنسێکی سویدی بەناوی دکتۆر لایندەر دەدزێت و ناسنامەکەی خۆی دەخاتە سەر لاشەکەی ئەو. پاشان لەڕێگەی نامەوە هەڕەشە لە لویزی ژنی دەکات و دواتر پاش چەندین ساڵ لەڕێگەی گۆڕینی ناسنامەکە و شێوازی دەمووچاوی، دووبارە لویز دەهێنێتەوە و کەسیش نازانێت کە ئەوە بۆسنەرە. بەڵام پاشان کاتێک بۆسنەر دێتە عیراقەوە، هەست دەکات کە ژنەکەی مەیلی بۆ لای شوێنەوارناسێکی هاوکاری ئەمریکی بەناوی ‘ ریشارد کاری” هەیە. بۆیە ئیرەیی زۆر دەبێت و دووبارە دەستدەکاتەوە بە نووسینی نامەی هەڕەشە ئامێز و

دواجاریش هەر خۆی دەیکوژێت و هەر ئەویش جەنسەن دەکوژێت کە پێشتر هاوکاری بووە،چونکە ترسی ئەوەی هەیە کە جەنسەن ئاشکرای کردبێت.

شێوازی نووسین

ئەم ڕۆمانە زیاتر لە بیۆگرافییەوە نزیکە، ڕۆمانەکە لەلایەن ئامی لایتەرانەوە دەنووسرێت و ئەو دەبێتە گێڕەوە. وەکو خۆشی لە پێشەکی ڕۆمانەکەدا دەڵێت، کە ئەو لە ڕووی شێوازی نووسینەوە کێشەی هەبووە و بەلاشیەوە نووسین کارێکی زەحمەت بووە.
ئاگاتا کریستی هەوڵیداوە وەکو هەموو ڕۆمانەکانی تری بە زمانێکی ئاسان قسە لەگەڵ خوێنەر بکات، ئەمەش بە پشت بەستن بە ڕەگەزە گرنگەکانی ڕۆمانی پۆلیسی، لەوانە: ” کتوپڕ، دروستکردنی ڕووداو، کەسایەتی، کات و شوێن، دیالۆگ، مۆنۆلۆگ، گرێی ئەدەبی” لەهەمووشی گرنگتر دووبارەی لەم ڕۆمانەشدا پشکنەری ناسراو ” هیرکیول بوارو ” تێدایە، کە لە بەشێکی زۆری ڕۆمانەکانیدا ئەم کەمیسارە بوونی هەیە و بۆتە یەکێک لە هێماکانی ڕۆمانەکانی کریستی. هەروەها ئەوەی مایەی سەرنجە کە لە کۆتایی ڕۆمانەکەدا بەشێوەیەکی کتوپڕ تاوانبارەکە دەدۆزێتەوە کە دەبێتە مایەی سەرنجی خوێنەران.

عیراق

وەکو پێشتریش وتم کە لەم ڕۆمانەدا تەواوی کەسایەتیی ناو ڕۆمانەکە ئەوروپیی و ئەمریکین، کەسایەتی عیراقی کەمی تێدایە و ڕۆڵی لاوەکیان هەیە، بەڵام وەکو شوێن، عیراق دەبێتە مەیدانی سەرەکی ڕۆمانەکە. بەتایبەتی شارەکانی بەغدا و موسڵ و کەرکوک . لە کاتی باسکردنی شاری بەغدا و حوسینییەوە، تێڕوانینیکی باشی نییە لەبارەی عیراقەوە.
لەکاتی باسکردنی بەغدادا بەمشێوەیە دەنووسێت:
بەغدا ئەو شارە خەیاڵییەی کە ئێمە لە ڕێگەی چیرۆکەکانی هەزارو یەک شەوە لە ئەندێشەی خۆماندا دروستمانکردووە، بەڵام وێنە هەقیقییەکەی تەواو دوورە لە راستییەوە. راستە ئەم شارە لەسەر ئاوی دیجلەیە و جوانییەکی پی بەخشیووە، بەڵام کاتێک میجەر کلس بردمی بۆ ناو بازاڕەکە، زۆر ناخۆشبوو، دوکانەکانی هیچ جوانییەکیان پێوە دیار نییە. دوکانی مسگرەکان ژاوەژاوێکی زۆریان دروستکردووەو من تەواو بێزار بووم لەو دەنگە ناخۆشانە.

پاشانیش کاتێک باسی شاری حوسینییە دەکات دەڵێت:
لە دوورەوە شارەکە جوان دیار بوو، بەڵام کاتێک چووینە ناوەوە زۆر ناخۆش و پیس و پۆخڵ بوو.

دوا قسە:

راستە ئاگا کریستی بەچوونەکی باشی نەبووە بەرامبەر شارو شارەچکە و تەنانەت خەڵکی عیراقیش، ئەویش وەکو زۆربەی بەریتانییەکان بیری کردەتەوە، کە وەکو د.عەلی وەردی دەڵێت: لەسەرەتاکانی سەدەی بیستەمدا، بەغدا بەلای ئینگلیزەکانەوە گوزارشتی لە گوندەکی گەورە دەکرد لە چاو لەندەندا. بەڵام ئەوەی گرنگە کە ئەم وڵاتە بۆتە ئیلهمابەخش بەیی و دوو رۆمانی جوانی بەناوی ئەم وڵاتەوە نووسیوە.

لەهەمووی گرنگتر عیراق سەردەمانێک بەتایبەتی لەسەردەمی بەریتانیدا کۆمەڵێک نووسەر و بیرمەندی جیهان سەردانیان کردووەو مایەی گرنگی پێدانیان بووە، بەڵام بەداخەوە ئێستا ئەو گرنگی پێدانەی جارانی نەماوە، لەمەشدا رەوشە سیاسییەکە هۆکاری سەرەکییە.

سەرچاوە:

اجاثا كريستي. الجريمة في العراق. مركز العربي للنشر بالاسكندرية. مصر.

محسن حسين .أجاثا كريستي وعلاقتها بالعراق. www.azzaman.com